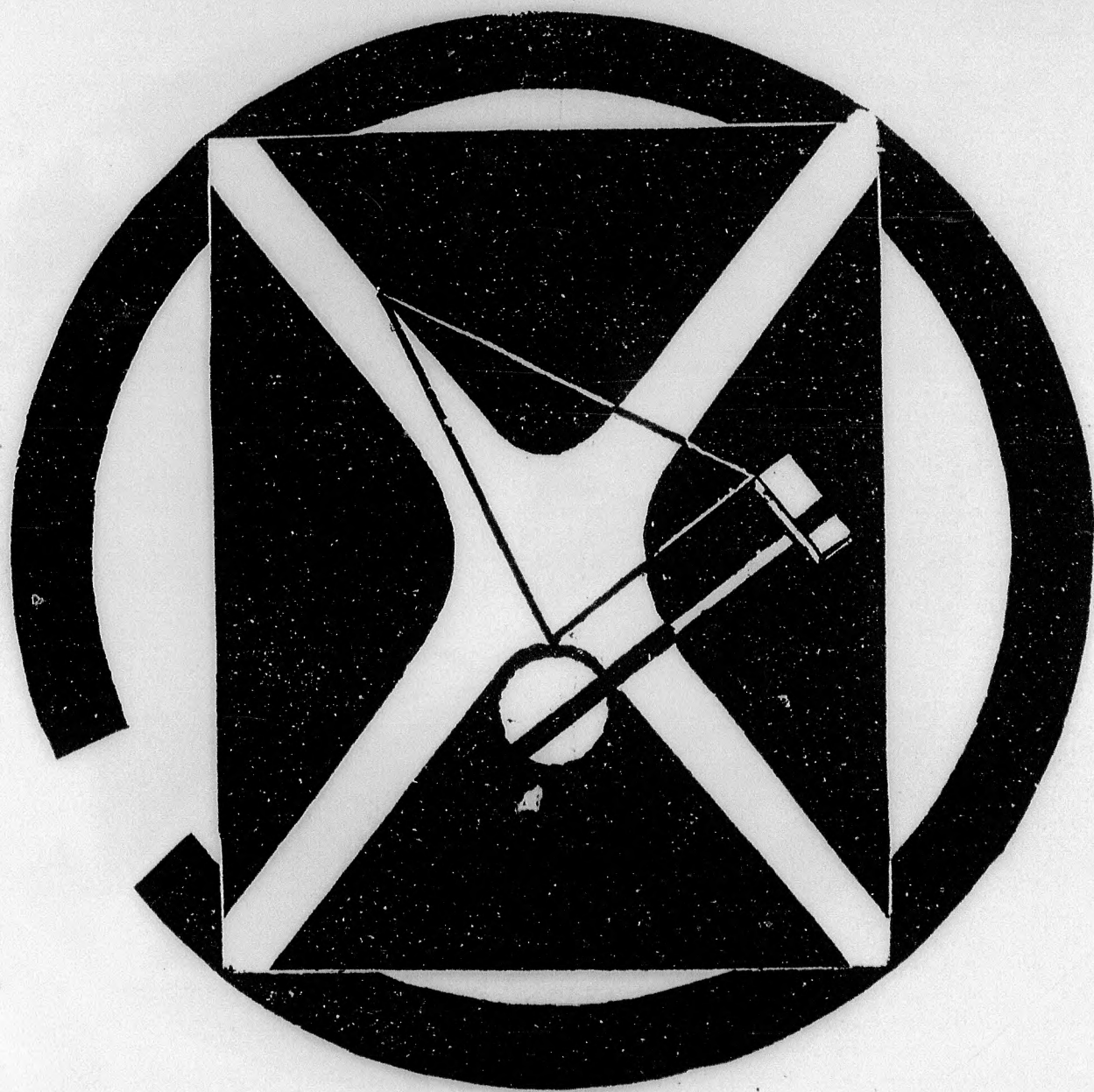

K. 1500

Ma

AKTIVISTA FOLYÓIRAT

El Lissitzky (Orosz)

V á l a s z

és sok felé álláspont

A MA ezzel a számával megkezdte nyolcadik évfolyamát. A világ nyolc bajos és harcra esztendeje; mindenkin és mindenben rajta hagyta sajátos bélyegét ez az idő, és a magyar nyelvű kulturlapok közül egyedül a MA volt az, amely az események sulya alatt se jobbra, se balra meg nem tántorodott, a világháborúban, csakugy, mint az akuttá vált forradalomban és a minden értéket elsöpörni készülő ellenforradalomban megőrizte kritikus szellemét s pártoknak és osztályoknak való alárendeltsége nélkül egy pillanatra fel nem adta szociális célját. A MA a legvadabb viharokon át megmaradt MA-nak. A szociális vonalba fejlesztett harcban önálló álláspontnak, azaz a nagy emberi célokért folytatott küzdelemben egy föltétlen alárendelt sejtnek, de a mindent kisajátító demagógiák között, önmaga kollektív tendenciáját hangsúlyozó autonóm erőnek. Politikai meghatározhatóság szerint kommunista volt és ma is az is, de ezen kívül még egyéb is — emberi, az az: egyetemes. Mert tudja, hogy csak ez lehet a végcél és tudja, hogy ennek a végcélnek a beérése csak a proletár osztálynak, vagyis önmaga osztályának fölszabadtásával közelíthető meg. És tudja, hogy minden más utakon próbálkozó mozgalom tévutakon jár, a mozgalom vezetői holmi testetlen és felelőtlen romantikának az áldozatai. De tudja azt is, hogy a kommunizmus (pártértelem szerint) mint gazdasági átalakulás nem végcél, csupán egy föltétlen szükséges stáció egy új életlehetőség materiális velejárója. És ezért van az, hogy a MA sohasem vetette kritikai álláspontját, a maga körében sohasem tűrte meg a tabuk felállítását, nem engedte meg magának a vénasszonyok módjára való jövőbe jósolgatást, nem mondta ki vak dogmatizmussal, hogy csak azzal áll szóba, aki a kommunista pártot fizető és elkönyvelt tagja, de minden barátjától és elvtársától megkövetelte és meg követli, hogy ezt a pártot, mint a forradalom adminisztratív szervezetét, mint az embert a magáért való harcra előkészítő iskolát elfogadja, s ha kritikát mond róla, az soha maga ellen az intézmény ellen, hanem az annak keretén belül hangadó személyek ellen szóljon az intézmény etikai kimélyítéséért, a szűklátókörűségből vagy egvényi mániából született dogmák ellen — a forradalom előkészítéséért és a kivívott eredmények megtartásáért. A MA ezen az alapon harcolt a magyar proletárdiktatura megteremtéséért, ezen az alapon dolgozott a diktatúrában az új társadalmi rend megszervezésén, ezen az alapon kezdett el új munkát a diktatúra megbukása után, annélkül, hogy önmagával vagy osztályával, azaz a forradalommal meghasonlott volna. Már a harc kezdetén tudta, hogy a próbálkozás sikerét nem az ellenfél ereje, hanem a mi gyöngeségünk mértéke fogja jobbra vagy balra eldönteni. És tudta, dűljön el bár milyen kegyetlenül is a mi részünkre ennek a harcnak a sorsa — ez nem lesz egy végleges döntés, mindez csak rajtunk, a mi bátor cselekvésre és föltétlen kitartásra még meg nem érett akarataunkon fog múlni. Tudta, hogy az elvesztett harc végeredményében csak idővesztéseget jelent s hogy nekünk a magunk érdekében és a fejlődés törvényszerű kényszerűségével újra fel kell vennünk ezt a harcot és ami tegnap a mi gyöngeségünk miatt nem sikerült, annak holnap a mi erőnk miatt s egy történetesorozat beteljesedéseképpen sikerülnie kell. A MA-nak tehát, mint forradalmi tényezőnek soha sem voltak kétségei célja realizálhatósága iránt, és a buktatgató uton a maga terhére soha sem próbálta meg másra áthárítani. Szemeit kinyitotta a dolgokra és eseményekre, cselekvő erejét fentartás nélkül beállította a történebbe és az eszével nem csak terveket hegyezett ki, de a mások terveit is mérlegre állította: nem volt egyházi sekrestyés, a pápa sérthetetlen és csalhatatlan agyvelején és nyelvén kívül még neki is volt agya és nyelve; nem volt pártgramofon és minden párt nagyság agyveleien és nyelvén kívül még neki is volt agyveleje és nyelve. És mindenkor és minden színű ellenfél ellen, akit ő bármilyen terezen a forradalom tudatos vagy öntudatlan gátlójának tartott, használta ezeket a fegyvereit, mint ahogyan a jó katona önvédelemből és közössége védelmére minden ellenség ellen, néha a saját kapitánya ellen is használja a maga fegyvereit. Gondolkodtunk és cselekedtünk nem csak Molnár Ferencek és Pekár Gyulák ellen akik lapos tetűkké gyávultak akkor, hanem Kun Béla ellen is, aki a proletárforradalom hullámán néha kispolgári diplomatának és művészeti szakértőnek is elmerre magát képzelni.

Röviden tehát így segítettünk mi a forradalom előkészítéséhez és így dolgoztunk az új rend építésénél.

Megbuktunk — de a forradalom, mint szükségszerű történés él és forr tovább.

És mi tovább és a régi hitünkkel dolgozni akarunk: sajátos voltunknál fogva dolgozni kényszerülünk ennek a szétesett erőnek újra egyöntetű akcióba segítésén.

De nagy próbákon és tapasztalatokon át érkezünk el mai magunkhoz, s ha ugyanaz is a célunk, ami tegnap volt, nem a régi szemeinkkel látjuk a hozzá vezető utak strukturáját.

Ha győzni akarunk, részleteiben még egyszer úgy végig nem csinálhatjuk a harcot. A magyar proletárforradalom elbukott, mert rosszul csináltuk (a külpolitika állása, a területi elzárttság, a szociáldemokrata párt gerinctelensége stb. különösképen és magunktól függetlenül nem számít, mert a forradalom politikai és katonai vezetőinek ezekkel számolnia kellett, vagy legalább is számolnia kellett volna), s ha még egyszer úgy akarnánk végig csinálni a harcot — ez a vakság, nem okulás már eleve magában hordja az újra elbukás törvényét.

Ez pedig közömbös lehet a legitimitás jogán magukat újra az első sorba ragasztott régi pártvezéreknek vagy azoknak a megtért csatlósoknak, akik újabban látták meg a forradalom kényelmesebb oldalát (mert, hála istennek, a forradalomnak is van puha szárnyalja, pénze, adminisztratív segítő ereje, jól dotált állása, sőt színekurája is), de nem lehet közömbös magára a forradalomra és nem lehet közömbös azokra, akik nem azért csinálnak forradalmat, mert ez is egy fizetett foglalkozási ág, hanem azért csinálják, amiért esznek, amiért lélegzenek — amiért élnek: azért mert ez maga az ő megmásíthatatlan életük.

A M A-t hét évvel mint társadalmi és művészeti folyóiratot alapítottam meg, alig valami pozitív programmal, de egészen tudatos céllal az akkori szociáldemokrata párt túlhajszolt politikai érvényesülni akarása és a „Nyugat” folyóirat kizárólagosan esztétikai szempontú művészete ellen. Az ugynevezett akkor már elismert nagyságok közül csak két emberrel beszéltem a tervemről: Szabó Ervinnel, akit még a Batthyány Ervin anarchista s később az alig pártucat emberből álló szindikalista mozgalomból ismertem és Osvát Ernővel, aki ha nem is volt velem egynézetesen soha, megbecsülte írásaimat és én megbecsültem benne a fiatalság szeretetét. Szabó Ervin biztatott és szükségesnek tartotta a próbálkozást, Osvát Ernő nem igen hitte, hogy életképes lesz egy ilyen lap, de nem beszélt le a cselekedni akarásról. — Elindultam társakat keresni és találtam embereket, akik azonban nem annyira „nagy” művészek voltak, mint inkább csak irniakaró fiatalok, s akiknek egy és más ok miatt még nem sikerült a „Nyugat”-hoz bejutniok. Nyers, cizelálatlan hangon kiabálni kezdett a magyar berkekben egy új lap, és ez a hang hamarosan kilármázott a teljes ismeretlenségből néhány új erőt és a lap mozgalom-karaktert kapott. Kiépült néhány közöscélú ember munkaközössége, minden külsőséges fegyelmi formulák nélkül. És megtaláltuk a mi „szük” közönségünket s ez a gyarapodás hamarosan azt eredményezte, hogy új erők jöttek a laphoz és a „régiek” közül néhányan elhagyták a lapot. Jöttek olyanok, akik a mienkéhez hasonló mondanivalójukat máshol el nem mondhatták és elmentek azok, akik ezekkel az új erőkkel már politikai vagy forma-művészeti szempontból nem akarták, illetve nem bírták a versenyt felvenni. Ilyen kivállások, amik végeredményben, a fejlődés vonalából mindig gyarapodást jelentettek majdnem évenként előfordultak a lapnál, akik kiváltak vagy teljesen „kijózanodtak fiatalos mániájukból” letették a „szerszámot” vagy elfáradt erejüket némi átmázolással átmentették egyik vagy másik forradalmi párt gramofónjává vagy villanyzongorájává. Hidak lettek az égbe készülő pártvezérek alatt és elvesztették a saját vágyaikat, amelyek új vágycsapatok felkeltésére lettek volna hivatva. Egyetlen vágycsapat maradt meg: maradék, jelentésképpen beleolvadni egy osztályba, a proletár osztályba, holott az lett volna hivatásuk, hogy épen ezeket a sorsos testvéreiket megmutatott magasabb lehetőségekkel emberré kimentsék, kicsatlózzák, kiverkedjék könyörtelen osztályozottságukból. Itt azt lehetne mondani, hogy tévedésbe vagyok, mert hiszen a pártnak is ez a célja. Igen, csak hogy az ugynevezett művészek és az ugynevezett politikusok között egy nagy helyzetkülönbség áll fenn. Helyzetkülönbség, annyi, amennyiben a politikusok egy megadott alapról a marxista koncepció alapjáról, (annak a Marxnak nyomában, aki évtizedekkel ezelőtt a proletariátus igénylő vagy igénylő segítségére nélkül is, anélkül, hogy ennek az elnyomott, kulturájában és életszükségleteiben leigénytelenített osztálynak nivójához viszonyította volna a maga erejét és akarátát, anélkül, hogy a maga tudományos és forradalmi meglátásaiból koncessziót tett volna a nálánál sokkal értelmelenebb és igénytelenebb tömegnek) — szinte pillanatról-pillanatra módosíthatják és éltetik ki taktikai módszereiket. Ők egy még eddig be nem töltött, túl nem fejlődött tudományos és forradalmi erővonalba vannak beigazítva és ez a vonal tekintet nélkül arra, hogy a proletariátus (akinek pedig ezt a vonalat az élet dominansává kell tennie) milyen állapotban van, szakadalanul és engedelmények nélkül hangsúlyozza magát és a cselekvő akaratot, a fejlődés irányát szinte tiranikus könyörtelenséggel kényszeríti a maga fénykörébe. A proletariátus gazdasági harcának tehát Marx meglátásaiban elkerülhetetlenül meg van szabva az előre vezető iránya. Hol van meg azonban ez a tudományok és művészetek terén? És ki hallotta még a reakciós politikuskon kívül (és ezeknél ez is politika) mástól is hogy a marxizmus egészében rossz, el kell dobni, mert mondjuk a napi tizennégy-tizenhat órát dolgozó bányamunkások vagy a polgári háztartások konyhagőzében fulladozó mosónők azt meg nem értik és nem hajlandók rögtön annak forradalmi irányvonalába haladni? De hányszor hallottuk már épen a magukat szocialistáknak és kommunistáknak nevező „művészeket” annak a nagy hangú kijelentését, hogy az új művészi próbálkozásokat, azokat, amelyek az ő impotenciájukat túlélték, le kell rombolni, ki kell irtani a föld színéről — mert azt a proletariátus meg nem érti! Látni való tehát, amíg a marxista koncepciók alapján dolgozó gazdasági propaganda, tekintet nélkül a proletariátusnak, mint önmagában lusta és a saját helyzetét és történelmi hivatását még föl nem értő tömegnek, könyörtelen forradalmasításán, mindenáron való előbbre tuskolásán dolgozik — addig azok, akiknek a kultur területen, speciális adottságaiknál fogva, ugyanezt a forradalmasító, magasabb nivóra kényszerítő munkát kellene elvégezniök, valami örökölt gerinctelenséggel, a polgári életcsinító „művészek”-hez hasonlóan, a kitaratottságra és kiszolgálásra hajlamosan vágycsapatok és cselekedeteik fölé, mint kritikai fórumot dicserik fel az iskoláktól és az élet szabad óráitól, tehát a fejlődés lehetőségeitől eddig elzárt proletariátust. Elvesztik előtte vezérlo szellemüket és minden ügyességükkel és gerinctelenségükkel (mert lehetetlen, hogy ezekben az emberekben egyébb is lenne) iparkodnak hozzászürkülöni, hozzávakulni, hozzáigénytelenedni. És ők azt mondják, mindezt a forradalom, a proletariátus érdekében teszik, mert ők kollektív lények és öneik mindegy az, hogy ők vesznek-e el az ide-oda kallódó tömegben vagy pedig öbennük találja-e meg a tömeg a megtisztult etikai és gazdasági egységet. Persze, hogy a politikai vezetők álláspontja a diktatórikus álláspont, mint ahogyan diktatórikus a marxista történelmi materializmus, de ők a tendenc „művészek” a tömeget kiszolgáló, a nivótlaniságot akceptáló, azt a maguk speciális képességeikkel, mint narkotikummal még türethetőbbé tenni akaró „szocialisták vagy kommunisták” alapjában véve felolvasni kívánczó kispolgárok, állásfoglalásra és utakat diktáló erőfeszítésre képtelen demokraták. És így az ő kezükben a művészet, mint forradalmasító eszköz, minden hangzatos fráziseicomák halmozása és vörös zászlók alatt menetelő csampás

vagy elefánt méretekig fujt izmu munkások lemázolása dacára is végeredményében ellenforradalmi tényé zsugorodik. És nem azért mert írójuk vagy festőjük nem engedelmes tagja valamelyik pártnak, hanem mert nem többek egy pártagnál, nem többek létszámnál, nem többek egy szentimentális rendőrnél, nem többek annál a dicséretre érdemes lakájnál, aki a divatból kiment fehér livrre helyett most vörös livrrebe szolgálja nálánál lustább s talán kevésbé okos, de mindenesetre tekintélyé dédelgetett urát.

Látjuk tehát, amíg a gazdasági mozgalom vezetői a pártkereteken belül, az osztálytörvények folytonos kihangsúlyozásával is a szociális világszemlélet irányvonalába dolgoznak előre, addig az új, szociális kultúra itt tárgyalat képviselői nem csak, hogy az egyetemes fejlődés elősegítéséről lemondtak, de magában a pártban is csak leszerelő munkát végeznek. És ezért nem érthető az, hogy a kenyérharcra beigazított szakszervezeti vagy a politikai harcra beigazított, erősen egyoldalulag képzett vezetők vagy kimondottan harcot indítanak a „pártművészek” ellen, vagy a szentimentálisabbak, a „művészetre is fogékony lények” mint nem használó, de nem is nagyon ártó időtöltést vállveregetik le amazok patétikus kitöréseit vagy ügyeskedő bakugrásait. Mondván: „a nehéz napi munka után, vagy a vasárnapi komoly gyűlések után a szép könyvek, kedves szindarabok vagy az élet különösebb jeleneteit (lehetőleg szerelmi idilliket, megszólalni akaró uborkákat és a munkás nagyszerű tulajdonságait) allegorizáló képek között mért ne érezhesse jól magát a proletariátus is.” Ahoz pedig, hogy a proletariátus jól érezhesse magát, vagy a klasszikus művészet kell, amely polgári karakterénél fogva hogyan úgy már hozzáférhető az erősen polgári morállal szaturált intelligensebb proletárnak, vagy pedig olyan „új művészet” kell hozzá, ami teljesen az ő bárdolatlan értelmi és érzelmi nivóján mozog. Tehát nem új művészet, nem a polgári igényességnél egy tágabb értelemben vett **KOLLEKTIV** művészet, hanem egy fejletlen igényű osztály, passzív vágyainak kielégítése: „tendenc művészet” — az élet tragikus valóságainak eltorzítása „szép szavak és szép színek” mögé kendőzése. S hogy a „tendenc művészetnek” ezek a nagyhangu, asztaltverő és a saját „hivatásukat” más hivatások alá alázatokodó hirdetői helyzetüknek és vallásuknak ezt a tragikomikus voltát föl nem ismerik — ennek az ő terejtésre nem képes ember voltak az oka. És ők nem is megalkuvók — mert hiszen ők épen ebben a rossz szemmel megalkuvásnak látszó korlátoltságukban a legőszintebbek. Amit pedig eddig és ezen kívül mondtak és csináltak az csak fiatalos elragadtalás volt, külső befolyások alatt éltek — de egyszer mindenki elérkezik konzerválható önmagához és akkor az ő avas dogmáin kívül üssön meg mindent a ménkü. Ők végre otthon vannak, megélnék legendásan felnagyított emlékeiből és nincs többé érzékük, hogy különbséget tegyenek a mai élet forradalmi és ellenforradalmi, szükséges és szükségtelen realitásai között.

Ha forradalomról beszélnek, akkor a tegnap el nem követett hőstetteikre gondolnak, ha ellenforradalomról beszélnek, akkor a kapitalizmus előre küldött individualista ördögének látnak mindent, ami az ő pártcsillagos értelemkatulyájukba be nem csukható s mint az új egyház jó tagjai szenteltvíz hintés helyett, a politikai internacionálé legújabb téziseit olvassák fel ellene.

És ők nyugodtan ítélkeznek, mert nekik birtokukban van a csalhatatlanság mérlege. Ők a megbukott tegnappal maradék nélkül le tudják mérni a mindig újjá születő márt.

Pedig mennyi minden változott tegnap óta?!

S mikor mi kritikát mondunk ezek fölött a jámbor társaink fölött és az ő még jámborabb, tehát még károsabb dolgaik fölött ezt a semmiféle dogmához le nem ragadtságunknál fogva, a jelenben élő életünk jogán tesszük.

Mert bárha módosítás nélkül ma is annak a célnak érdekében dolgozunk, aminek az érdekében tegnap dolgoztunk — ma kell, hogy másképp dolgozzunk, mint, ahogy tegnap dolgoztunk. A tegnapi munkamódszerünkkel egyszer már megöltük magunkat és ma egészen más adottságok között élünk, mint tegnap. És az senki személyt vagy pártot nem mentesíthet a konzekvenciák szigorú levonása alól, a magának és társainak tartozó felelőség alól, hogy a bajok okát ügyes és hangos gesztussal áthárítsa valamelyik szomszéd személyre vagy szomszéd pártra.

Mi nem adunk igazat a kommunista párt önmaga dicséretének csak azért, mert ő minden „bünt” a szociáldemokraták háttára varr és nem tartjuk magunkat „büntelenekek” csak azért, mert a kommunista pártnak is van „büne”.

És minden marakodó kedvünket és minden kritikai és kezdeményező erőnket áthelyezzük a mába.

És nem akarunk többé csak szónokolni és nem akarunk többé csak ígérni. Cselekedni akarunk! S mivel ma nem az utcai barrikádharcok periódusában vagyunk, nem gépfegyver ellen gépfegyverrel, hanem gondolatok ellen gondolatokkal, tárgyak ellen tárgyakkal akarunk harcolni.

Mi művészek elsősorban, mint a bennünket legjobban kifejező lehetőséggel — a művészetünkkel. És a gazdasági harc vezetőinek egyoldalú ránkparancsolása nélkül, a mi szociális emberségünk legjobb belátása és szabad megnyilatkozni akarása szerint. Mert nem lehet fölöttünk senki mérték adóbb fórum a mi osztálygyűlöletünknel és a mi jobb lehetőségeibe vetett hitünknel.

S mi átértékeljük eddigi dolgainkat és úgy látjuk, egyidőre nyugodtan szögre akaszthatjuk jelszavakkal és jöslatokkal megtelt tarisznyánkat.

Ugy látjuk, a világháború által előkészített világforradalmi lehetőség a proletariátus morális terheltsége és még kifejtetlen igényessége miatt egy időre beteljesíthetetlenül átesapott fölöttünk és újra egy előkészítő periódusba estünk vissza. Mindent előről kell kezdenünk. És az a kérdés, ki hogyan és mivel kezdje meg a munkát a maga területén? Ennek a periódusnak fő problémájául a magunk részéről a nevelés problémáját látjuk. Az osztályharcra nevelést és az emberek egyetemes életbe kívánczó vágyainak a kinevelését. És ezt a nevelési módot az eddigi szociáldemokrata módszerrel (melyet a kommunista pártok is, mint kényelmes

örökséget a maga egészében átvettek) szemben, amely nem volt főbb a tanító bácsi tölcseren okosságot becsurgató pedagógiájánál, a pszichológiai módszert gondoljuk felállítani vagy legalább is az előbbi tisztán logikai módszerrel egyöntetűen kihangsúlyozni. Mi bizunk az ember fejlődésképességében. És hiába kiabálnak ki bennünket a paragrafusok műlovarjai és kötéltáncosai a tömeg ellenségének, mi nem látjuk annyira reménytelenül butának a tömeget, hogy annak mindent töviről-hegyére a szájába kelljen rágni. Mi hisszük, hogy a tömeg új gondolatok kitermelésére is képes és nekünk velük szemben és értük, mintha egy még megműveletlen talajjal állnánk szemben, első sorban ennek az új gondolattermésnek a gátlóit kell bennük megszüntetnünk. Ne adják hát tudományos idézetekbe kevert frázisokat a tömegnek és ne ígérjetez neki holnapra esedékes új paradicsont, hanem lassan mozgó, földolgozó munkához még nem szokott esze mellett, nyuljatok hozzá egyszerű és mély emberi érzéseikhez is és gyűlöltessétek meg vele, amit ő él: a tegnapi, és kívántassátok meg vele azt a realitást, amit ma már a technika és kultúra jövőtől élni lehet s amit körülötte már annyian élnek is. Egyformán le hát a metafizikusok és materialisták romantikájával! Nem a tulvilágért és nem a gyerekeink jövőjéért élünk. Ma élünk és magunkért élünk. Minden ami ezen túl kiált, a jelenből menekülő ember önmagát és szomszédait csalása. Mert abban, hogy valaki, a szó általunk felfogott értelmében jól éljen, abban benne van az embertársai részére is szükséges jobb élet követelése. Mert az ember életét nem csak az evés és ivás teszi ki, ha valaki jól akar élni, mellette nem élhetnek legyötört, elszomorodott társak. És az ember komolyan és kitartással csak önmaga érdekében hajlandó cselekedni.

És a kommunista forradalomnak is csak ez lehet az újra megindító rugója és csak ez lehet záloga, biztosítéka annak a szinte emberfeletti erőfeszítésnek, ami a kirobbantott forradalmat új társadalmi keretek között új egyensúlyba tudja „konszolidálni“.

Az új munka egyik és első feladata legyen tehát, hogy a keresztények tulvilági menyországát, amit a szociáldemokraták, mint biztosan elérhető kilátásokat áthelyeztek a földi, de bizonytalan messzibe kitölt jövőbe, a kommunista agitáció, akinek ma szerintünk ideje és alkalma van ehhez, ezt a szebb életformát, mint már ma realizálható megmutassa a tömegeknek és megkivántassa velük, mint olyan valamit, ami nem tőlük van messze, hanem amitől csak ők vannak messze.

Az agitációnak ez a módszere a pszichológiai agitáció. S mikor mi új világszemléletű művészek elvetünk magunktól minden regulázó dogmát és magunkat, mint szociális embert hirdetjük ki, akkor a ránkfigyelő ember pszichéjéhez akarunk hozzá férközni és érzéseim keresztül akarjuk belőle kiszabadítani a hozzánk hasonló társat.

És nem akarunk neki többé okosságot prédikálni, ezt ő majd megkívánja és megszerzi magának, mint önmaga szükségletét — mi teremteni akarunk neki.

Nem ígérünk neki semmit és átadjuk, amink van.

És ha mi szociális emberek vagyunk, mint ahogyan hisszük magunkról, hogy azok vagyunk, akkor a mi alkotásaink szociális tettek.

És hisszük, hogy ezeknek a szociális tetteknek el kell érni szociális hatásukat, anélkül, hogy kongó frázisokon betáricskázánk azokat a proletariátus agyvelejébe.

És hisszük, hogy ezeknek a szociális tetteknek szociális hatása Marx szociális munkájához hasonló eredményt fog elérni a maga körzetében. Mert ezek a produktumok pluszt jelentenek a tömeg mai képességeivel szemben és így kifejezett ellenségi minden lefelé hasonulni akarásnak és világító oszlopok az előre vezető utakon.

A M A három éves emigrációban kitermelt példányait ha végig lapozzuk, látnunk kell, hogy ezek az évek csak úgy nem mentek el felettünk nyomtalanul, mintahogyan minden kiszorult pártot vagy csoportot megérintett ez az idő. Volt, akit teljesen magábaroskaszott, összetevőiben teljesen megsemmisített, volt, akit könyörtelen megpróbáltatások árán újra az észére rázott. A M A -nak egészen speciális helyzete volt, formálisan nem kapcsolódott hozzá egyik párthoz vagy csoporthoz sem, szigorú elvi alapon megtartotta önnállóságát és szennyes kis marakodások, jógyerekké mosakodások és öndicsérgetések helyett szakadatlanul dolgozott és az otthoni szűkkörű bezártsága helyett, minden segítség nélkül „testvéri és baráti“ ellenségek között kitérve, egyenesen felmagasodott s a magyar lehetőségekből a világ fiatal alkotóinak egyik legerősebb és legszámozottabb fórumává teljedett. És mindez nem azért történt így, mert ezt nekünk valakik vagy valami féle tézisek, mint kötelességet előírták volna, hanem egyszerűen, mert mi ilyen és ennyi munka elvégzésére képes emberek voltunk. De ma újra látjuk, ha előre akarunk menni, ennek nem csak kifelé ajándékozó eredménye, hanem bennünket személy szerint súlyosan érintő ára is van. Tagadhatatlanul meggyarapodtunk mondanivalóban és kifejezési formában — és ennek eredménye vagy csak következményeképpen, mintahogyan ez a lapnál eddig „szokásban“ volt, meg kellett történni a személyi széthúzásnak, az ugynevezett új kivállásnak. A megöregedettek, a meghasonlottak vagy a mondjuk megokosodottak faképnél hagytak bennünket, mint megjavíthatatlan bolondokat. Tudtam, hogy ennek a szelektálódásnak meg kell történnie és örülök neki, hogy végre megtörtént. Ez tehermentesítést, új fejlődési lehetőséget jelent a számunkra.

És jobb, hogy ez máma és nem holnap történt meg, mert holnap piszkosabban és elvadultabban robbantak volna ki a bajok, esetleg felkészülten arra, hogy buta egyéni önzéssel megsemmisítsék egy egész csoport munkáját. Mintahogyan tették ezt a politikai pártok és csoportok önmaguk dicsőséges kivégzésére. Igaz, hogy itt sem történt meg minden az etika arany szabályai szerint. Igaz, hogy itt is megtörtént, hogy azok az

emberek, akikkel tegnap még egy célban együtt dolgoztam megbántott hiúságukban és az érvényesülni akarás maníájában s szinte vadállati feltékenységükben bicsakkal és egyéb komoly és szociális érvekkel fenyegettek meg és akadtak olyanok, akik a zsurnalisztika legaljasabb fogásaival megtették azt, hogy általam soha le nem irt kifejezéseket csempészték bele a cikkeimből vett idézeteikbe és mindezt csak azért, hogy számítva a közönség és épen a munkásság ezirányu tájékoztatlanságával, eredményes támadást intézhessen ellenem és munkatársaim ellen, akiknek írásait és forradalmi tendenciájukat épenugy meghamisította. És ezek az emberek azonosak azokkal a kommunista párttagokkal és rendíthetetlen „tendenc művészekkel“, akikről cikkem második fejezetében beszéltem, akik a MA ellen (nem mellett) megcsinálták az „Egység“ című lapot, amely lapnak eddig az az egyedüli érenye, hogy a második száma jobban hasonlít a MA-hoz, mint az első. Ez azonban csak külsőség náluk, ennyiben szörnyű frázisok és minduntalan Marxra hivatkozó filozófolgatásuk dacára is féleszűkkel megint a divat hatása alatt sodródnak. De mi hisszük, hogy ez a sokakat megtéveszthető kétlakiság nem lesz hosszú életű s mint egyre világosabb fejű javasasszonyoknak sikerülni fog egészen beleülniök önmaguk tehetetlenségébe. És fejük fölött teljes egészükben kifognak virágozni az első számukban közölt „emberiség“ című klasszikus kompozíciók, mint a forradalmi proletariátusnak prezentált „forradalmi alkotások“, mint a munka templomának „új“ freskói. Igen, tehát szerintük egyfelől a templom (igaz, hogy vörösben) és másfelől a bicska (igaz, hogy ellenünk) kollektív korszaka következett el.

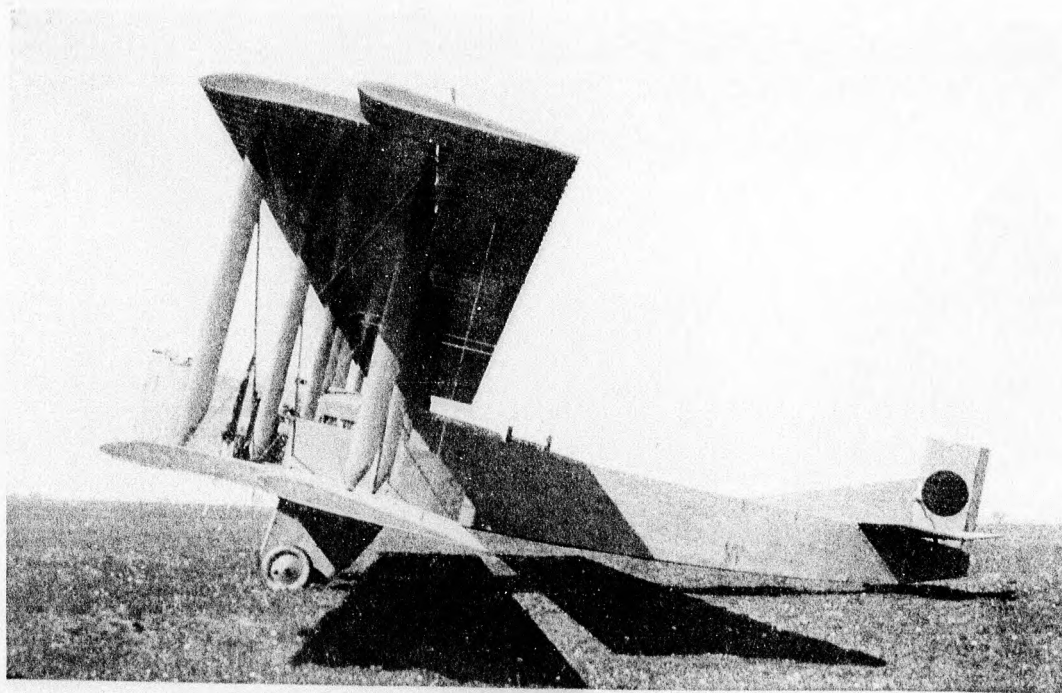
De érjünk a dolgok végére. Mi tudjuk, hogy mindenki azt csinálja, amire képes és most a kivallasztódások idejét éljük.

A MA-nál történt utóbbi kivállások tehát szükségesek és fejlődés szempontjából ugy etikailag, mint művészetileg föltétlenül hasznosak voltak. Az emberek hogyan ugy megtalálták egyéniségüket és a mai bizonytalan idők és az emigráció szétszúllottsága valósággal egymás ellen uszítja a különböző erőket, hogy azután egy erre alkalmas pillanatban az egy célú emberek megtisztultan újra összetalálkozhassanak az egységes munkára. Mi így látjuk a jelent és így szeretnénk látni a jövőt.

És a MA ezzel a cikkével egyszer s mindenkorra megadta a választ az ellene indított minősíthetetlen harcmodorra. Ellenfeleinkkel ezentul csak szigoruan elvi alapon vagyunk hajlandók vitába bocsájtkozni s így személy szerint is csak azokkal, akik emberileg felfejlődtek odáig, hogy vérünket kívánó fenyegetéseik és denuncians hazugságaik helyett tárgyi érvek vannak ellenünk.

Wien, 1922 augusztus 10.

a MA aktivista folyóirat nevében:
Kassák Lajos

„Götha“ Farman

(Képsé: Helikon Kunstverlag)

A konstruktív művészet társadalmi és szellemi távlatai

A társadalmi forradalom a szabad kibontakozásában és örömeiben mindenkire nézve lehetővé teszi a teljesebb életközösségért harcol. Le fogja dönteni ennek a közösségnek a család, magántulajdon, osztály, nemzet és haza címén emelt akadályait. Területén a szemben fekvő végeket is testvéri vonatkozások fogják beépíteni a társadalom egységébe. Az egyes ember elveszti az elszigeteltségében komplex eredőnek a polgári individualizmus korából való jelentőségét. Összettevő lesz, melyen át a munka és öröm szakadatlan társadalmi aktivitása lendül.

Mivel a társadalmi forradalom a technikai civilizáció tökéletes gazdasági és szellemi strukturájában gyökeredzik, az általa teremtett közösség életfunkcióját is ez a struktúra fogja megszabni. A civilizáció szelleme az exakt kritikai gondolkodás szelleme. Metafizikai problémák iránt közömbös. Az élet beteljesülését tehát csak földi boldogulások alakjában, azaz mindenekelőtt a fizikai egészség szükségleteinek kielégítésében akarhatja. Am a technikai civilizáció területén a fizikai létnek nemhogy legmagasabb színvonalát, de minimumát is csak a gazdasági rendszer egyre nemzetközibb keretekben való, egyre egységesebb kiépítése biztosíthatja. A termelésnek és értékelésnek tökéletesen organizált, technikai üzemi rendje: a k o m m u n i z m u s.

A kommunizmus a technikai civilizáció fejlődésének a kapitalizmust követő lépcsőfoka. De nem a vége. Jöhet utána a termelésnek és forgalomnak olyan rendje, mely egészen laza összefüggésű embercsoportok megélhetését is biztosítja. Jöhetnek más szakaszok. A gazdasági és társadalmi szükségletek sohasem kerülhetnek a kielégülésnek egy végső, mozdulatlan egyensúlyába. Sem a jelen közelségében, sem a jövő távolságaiban nincsen beteljesülés, csak új problémák folytonos, dialektikus előretörése. A történelmi fejlődés távlatai belátáhatatlanok.

Ugyanaz a kritikai szellem, mely a technikai civilizációban a társadalmi forradalom szükségét hozta magával, teremtette meg a modern tudományt is. A tudomány látja, hogy a fenomenológia minden pontját a tudaton túl levő valóság megfoghatatlan összefüggései falazzák körül. Tehát nem akarja ezen a falon vallások és metafizikai perspektívák fragikómikus vakablakait. Beéri azokkal a tapasztalatokkal, hipotézisekkel és elméletekkel, melyek mikroszkópikus irányban egyaránt szakadatlanul romboló, helyesbítő, újraszerkesztő, továbbkérdő aktivitást jelentenek a tudat számára. Ebben a terjeszkedésben nem az eredmény a fontos, hanem az öt megdöntő vagy túlhaladó újabb kutatás, melynek az előzmények csak lendítő kerekai lehetnek, de nem kerékkötői. A tudománynak nincsen szüksége egyetemes és örökérvényű feleletek illúziójára, mert nem is bántják u. n. végső kérdések. De a kritizmus és relativizmus nem lemondást jelentenek számára, hanem a legfokozottabb, a leghajthatatlanabb szellemi cselekvő készség igazolását és serkentését. A szakadatlan szellemi építkezés fanatizmusát. Nem az a legfőbb gondja, hogy az épületet minél előbb tető alá juttassa. Nem akarja befalazni, berendezni, kicifrázni. A tudomány épületének nem a forma az elsődleges és központi tényezője, hanem a szerkezet, a tagozatok hordozó és támasztó rendszere. Ez a szerkezet a fejlődés rendjén megváltozik, kiterjeszkedik, beépített igazságai idejüket múltják, fölcserélődnek. De nem szűnik meg a szerkezet logikai mozgása, a konstrukció tárgyi hódító útja és időben haladó folytonossága. Ez a konstruktív dinamika, a tagozatoknak ez a minden irányban örökké nyitott és ideiglenes komplexuma a tudomány lényege. Ésebben a lényegben a tudomány azonos a civilizáció és a társadalmi élet rendszerének és fejlődésének szellemével.

A kapcsolat más tekintetben is érvényesül. A civilizáció fejlődése és térbeli terjeszkedése csak a legkülönbözőbb tudományos eredmények felhasználásával történhetik. Azonkívül, ha kerülőkön és közbeneső viszonylatok hosszú, bonyolult során át is, de a látszólag legöncéltűbb és legelméletibb tudományos munka is lehet szerves összetevője éppen egy konstruktív tömegélet alakulásának, mert az elméleti tudományos érdeklődés kiindulása és célpontjai nem függetlenek koruk uralkodó gazdasági, társadalmi és ideológiai rendszerétől. A technikai civilizáció szükséges következtéseként támadt kommunizmus utilitarista iránya kétségtelenül a tudományos munkát is megszabadítja majd a fölöslegesen visszatekintő és akadémikus elszigeteltség mai nyavalyájától. Sokkal több teret és serkentést nyújt majd elméleti tudományos eredmények gyakorlati alkalmazására. Már csak gazdasági szükségéből is a fizikai és szellemi munka mai dualizmusának megszüntetésére fog törekedni. A tudományos szakmunka útjai szorosabb egységbe kerülnek a társadalom civilizációs feladataival.

A tudomány és civilizáció folytonos fejlődésével szemben csak az a világszemlélet állhatja meg a helyét, mely ismeretelméleti bizonyosságát nem holdkóros abszolutumokban, hanem a szellemi és anyagi produktivitás, a társadalmi és gazdasági élet különböző ágai között szövődő funkcionális összefüggések feltárásában látja. Ezek az összefüggések konstruktív egységet alkotnak, mely csak úgy alája van vetve a szakadatlan fejlődés törvényének, mint maguk az általános összefüggést viselő konkrét tényezők. A fejlődés tényére sem ontológikus sem teleológikus magyarázatunk nincsen. A töredékesség és provizórium tudata maximális feszültséget, tehát végletes aktivitást jelent világszemléletünkre és életérzésünkre nézve. Még pedig nem csak a központban, hanem a perifériákon is. Ott is, ahol a vallásos ember az isteni vagy kozmikus eredetű sors gondolata elé aláztatzkodott.

Azok, akik a kollektív történelmi korok szellemi strukturáját multra támaszkodó analógiával csak vallásnak tudják látni, ám nevezik ezt, az anyagi és szellemi fejlődés határtalanságán edzett világszemléleti aktivitást vallásosságnak. Bizonyos azonban, hogy ennek a vallásosságnak a lényegét a kollektív emberi életesség terjeszkedésében való közrehatás fanatizmusa teszi, egyéb semmi. Nincsen emberi vagy ember fölötti, világi vagy túlvilági származtató és célt adó forum, melynek ez a fanatizmus hálával tartoznék. Hol marad tehát még alkalma vallásosnak lenni? Csak öröme van oka, hogy maga mögött fölégetett hidakkal és maga előtt az életnek végtelenségekben végső értelmezése nélkül, fenntartás nélkül veheti bele magát a fizikai és szellemi munka kollektív, anyagilag és logikailag egyaránt határtalan, szerkezetes dinamizmusába. És ez az öröm olyan szabad, olyan célosan céltalan lehet, mint a sport öröme. A minden tételes hitvalláson, minden egyházon és dogmán kívül álló áhitat is papszkodó okvetetlenkedés és meddő támogatás ehhez az örömhöz és ennek az örömhöz az ünnepeihez képest. — Az egész vallásproblémát egyetlen közömbös vállrándítással el lehet intézni.

A transzcendentális közömbösség nem jelent anarkiát. Nem tagadja a tudományos gondolkodás és a civilizatív munka törvényszerűségét. Csak az eredmények állandóságát és az eredményekből vont abszolútumok logikai és tárgyi létalapját vonja kétségbe. És nem jelent formalizmust, mert hisz szerves kifejezője és élesztgetője egy végtelenen cselekvő embertípus kollektív életre és földi beteljesülésre való akaratának.

A konstruktív művészet szakított a transzcendentálisizmussal. Fletességét nem érzi lezáró, kikerekítő abszolútumok függvényének vagy földcsérőjének, hanem a maga öntudatának logikus törvényei és immanens energiái szerint építkező akaratnak.

Építkező akaratnak érzi magát, mert távlataiban eggyé vált a kommunizmus roppant alkotó munkaközösségével és teremtő örömeivel. Ez a közösség pedig nem véletlen egybehangzásokon, hanem tervszerűen központosult és elosztott tagozatok és törvényszerű funkciók rendszerén alapul.

A konstruktív művészet egy minden mozzanatában hatalmas, architekturális renddé összegeződő társadalmi élet perspektívája felé fordul. Semmi más vágya nincs, mint hogy ebben az életben a gazdasági alapok és fizikai életgyökerek mélységébe érő ujatkezdéssel vegyen részt.

Tehát nincs mit ábrázolnia. Nem ábrázolhatja a dolgozó vagy örömeiben, kibontakozó kommunistát, mert formái megvalósulásában közvetlenül magának a kommunista életfolyamatnak, a funkciónak a fölrzése vezet. Következésképp a funkciónak bármely eredménybeli mozzanata, sem lehet ok az ábrázolásra.

De a művészeti alkotó munka nem lehet mása, versenytársa ennek vagy amannak a konkrét fizikai vagy szellemi életfunkciónak. A kommunista társadalom millió különböző funkciója a civilizáció és kultúra területén együtt az életnek óriási kollektív rendszerét alkotja. Ebben a rendszerben elvész az egyes életfunkció alanyi és tárgyi vonatkozásának, jelentősége. Csak konstruktív jelentősége marad, mellyel az egyetemessé társadalmi szellem és anyagcsere, mint tökéletes folytonosságot egyik pontról átvisszi a másikra.

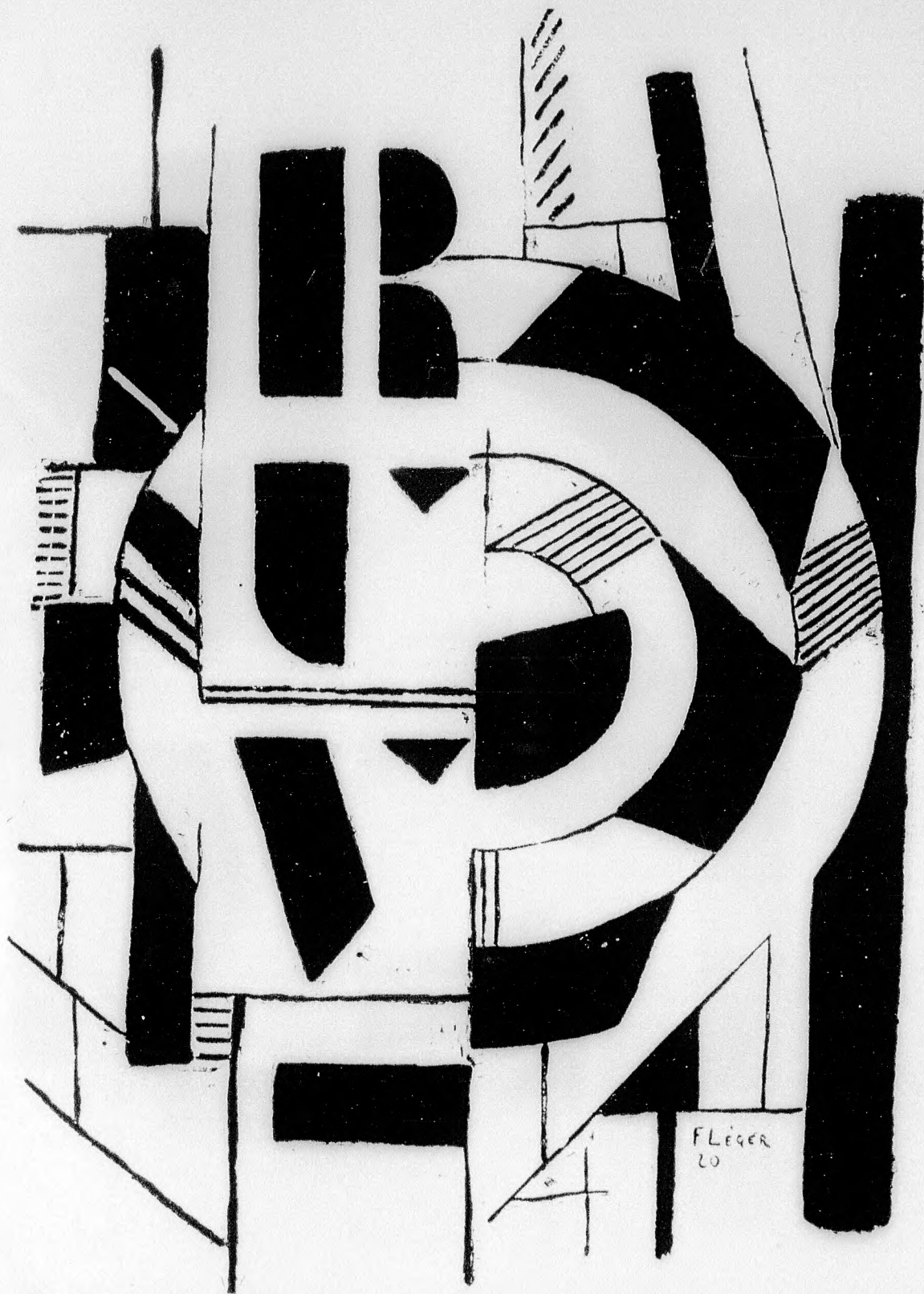
A konstruktív művészet ezt a kollektív funkcionális viszonylatot érzékíti meg azáltal, hogy viselését egy legáltalánosabb, minden más formát lényegében magában foglaló formai rendszerre bizza. A geometriai formák konstruktív rendszerére.

Ez a rendszer nem rögzíti a formák működését egy bizonyos tárgyi képzethez. A működés élményének nem gyakorlati szükség, hanem az alkotó művész szabad szellemi kibontakozása szab belső rendet és külső határt mely viszont a kommunizmus általános konstruktív életességének távlata felől determinálódik.

Bár a tagozatok a maguk teljességében és egyes pontjaikon minden önálló jelentőség híján vannak, épen ezért annál elevebb, lényegesebb a forma egész komplexumára ható funkciójuk. Nem alkotnak szigeteket a forma teljes életében, mely megbontatlanul és feltartóztatlanul szalad végig rajtuk. Mint a kommunista társadalom dinamikus szerkezeti ereje az egyes emberek lényegén és életén át.

A konstruktív művészeti alkotás tehát kevés számú tagozatában is képes a legnagyobb embertömeget egybefoglaló, szervezett kollektivitás hirdetésére. Mert a kollektivitás nem az alája tartozó egyesek számán, hanem közös gazdasági, szellemi és erkölcsi nevezőjén, egyenlőségén és egységén múlik. Ez az egység mint tüzes kohó olvaszt magába minden külön nevet, sorsot és arculatot.

Mivel a konstruktív művészeti életesség a kommunista civilizáció és kultúra egész, tudatosan ideiglenes és töredékes komplexumát vállalja magához, formái sem lehetnek abban az értelemben zártak, mint amelyben természeti formának még erős művészi átalakításai is azok szoktak lenni. A konstrukció tagozatai sok esetben mint folytatásra váró kezdések, félbemaradt töredékek nyúlnak ki a térbe. Mint széles nagy perspektívák hirtelen kiáltása, mint a szabadság agitativ jelzései. A kommunizmus civilizatív és kulturális élete a társadalmi és szellemi középület szerkezetének esetről-esetre elért külső határaihoz kapcsolódik. Azokból indul vissza a szerkezet lebontásában addig a pontig, ahonnan az újabb elindulás lehetőségé válik. A konstruktív művészeti alkotás nyitva hagyott formai lehetőségeit is hasonló értelemben lehet fölhasználni. Ez a beavatkozás szerves természeti formákból komponált képen vagy szobron lehetetlen volna, mert ott a forma egész komplexuma nem egy minden pontján azonos szerkezetnek önmagában megszakítatlan, tehát töredékeiben is azonértelmű egységét alkotja, mint a konstrukciónál. A kompozíció összetevői egyenként nagy mértékben önállóak és egymástól különbözők. Együttes harmóniájuk nem szerkezeti azonosságon, hanem a formai elrendezés külső egységén

LÉGER
20

Léger (Francia)

műlik, legyen ez az egység máskülönben még olyan zárkozott pszichológiai realitás. A konstrukciónál ellenkezően nem a konkrét forma, hanem az általános szerkezet a fontos. A térbenyomulás önmagával azonosnak maradó következetessége, a nem kívülről elhatárolt és megállapított, hanem belülről kifelé törő és pusztán átmeneti stádiumában lejegyzett növekedés törvénye.

A konstruktív művészeti alkotásnak eme, a forma egész komplexumán végig azonosan járó és individuálisan külön arculatu tagozatoktól félbe nem szakított teljesedése a kommunizmus jövő élettávlatainak fölérzésében györkeredzik. A magántulajdon és család, a faj, osztály, nemzet és haza, a testi és szellemi elkülönülések zsákutcáiból kiszabadult élet szétterülésében és építkezésében. Csak úgy, mint ahogy a kompozíció az individuális teremtő vagy emberi akaratnak volt lecsapódása.

A földi beteljesülésért küzdő, dolgozó, elébe örömmel táruló kommunista társadalom életrendszere szakadatlan előrehaladást, elért eredmények folytonos túlhaladását és elvetését jelenti. Az örökkévalóság és időtlenség gondolatának tökéletes elvetését. Tehát a konstruktív művészetet sem kötheti az esetről esetre adott jelen életrend és formai konstelláció végleges lerögzítésének, örökkévalóságba okvetetlenkedő kanonizálásának jámbor szándéka. Minden szentimentalizmus nélkül vehet el egy formát, mihelyt az általa jelölt társadalmi életföldrészhez tisztább, erősebb formát talál, vagy mihelyt maga az életérzés, az éltperspektíva változott meg annyira, hogy új forma vált szükségessé. Az újabb, kielégítőbb, tehát jobb formáért sajnálkozás és muzeális felraktározás nélkül hagyja ott a régit.

A konstruktív művészetnek ez az élet és a forma dinamikus logikája szerint lejátszódó fejlődése nem azonos a vallásos polgári művészet örökkévaló és végtelen tendenciájából mai dekadenciájukra lecsúszott epigonizmusok „modern” kérérdésével. A régi nagy vallásos művészettől örökölt ábrázolás és deformálás anyaga, a természet, minden elképzelhető szegényvéru változathoz odaszegődött már váznak. De a vázra aggatott rongyok egyre jobban kopnak és a váz maga is felörlődik lassanként az örökös használatban. Formalizmusok maradnak, melyek egy egészen nevetséges és meddő dialektikával kergetik egymást vonaltól a színhez és tónushoz meg vissza, pohárvízes lelki viharoktól pocsolyás nyugalom felé és újra vissza, elülről az egész komédiát.

A konstruktív művészet fejlődésének életrevalóságát az élet civilizatív gazdaságával és társadalmi alapjaival való közössége biztosítja. Ezek az alapok a szervezkedés és központosítás, a technikai berendezkedés és kollektív haszonelvűség konstrukcióját adják. Egy egész vonalán erősen materiális kötöttségű, erősen fizikai élet és szellem világos, tiszta, tárgyilagos arculatát. A konstruktív művészet vállalja ezt a konstruktív, anyagba, testiségbe való ágyazottságot. És örömmel vállalja a tárgyilagos rendet, az exakt törvényszerűséget, a tudatos élet napvilágát. Vállalja a géptechnikával és technikai architektúrával való szellemi, formai és anyagbeli rokonságot. A vas és üveg modern gyár- ipari szellemben való megmunkálását, logikus formába feszítését. Ez a technikai szövetség adja meg a konstruktív művészet logikus és formai fejlődését és kollektivitását. A konstruktív művészet alkotásai csak úgy gyár- és épülettechnikai üzemek műhelymunkája által készülhetnek, mint a gépek.

A múltban a legnagyobb vallásos művészetek korában is megvolt a természet és isten, anyag és szellem kettősége. A dualizmus annál élesebb lett, minél inkább gyöngült a vallásos érzés istenhez ajánlkozó, tehát a természetet isteni képzetek lázában átformáló, átszellemesítő ereje. A végső hanyatlás idején a művészet a már teljesen lebirhatatlan természetet az abszolút festészet tárgyatlanságában próbálta elsikkasztani, hogy a maga immanens szellemének az anyag felett érvényt szerezhesen.

A konstruktív művészetnek nincs szüksége ilyen vészkijáratokra. Benne csak olyan önkéntelenül és teljesen van meg az anyag és szellem egysége, mint egy gyári uton előállított egyszerű acélkorongban pl. A természet elkerülése vagy lebirása azért, hogy a forma immanens szelleme szabadon érvényesülhessen, a konstruktív művészet számára nem probléma. A neve is megmondja: Konstrukciókat készít, a nyersanyaggal való bánásmódnak szószeros, technoformai értelmében.

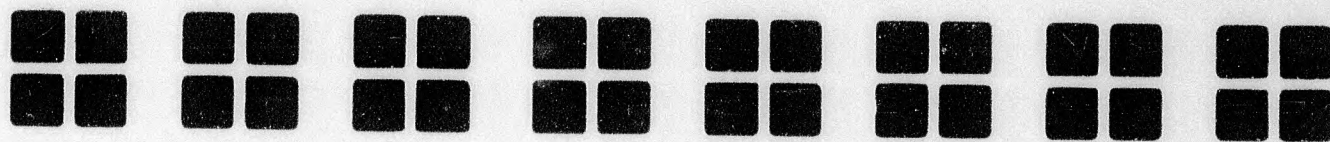
Nem azért, hogy alkotásai gazdasági, gépi munkát végezzenek. A konstruktív művészet a kommunizmus civilizatív és vele egyként kulturális, kollektív munkájának egész területén hordozza végig tekintetét. Tudja, hogy ez a roppant munkás üzem nemcsak az összesség fizikai létminimumának, de maximális szellemi létének is egyetlen lehetséges megteremtő útja. Tehát a legmagasabb kultúra, a legszabadabb, legteljesebb, egyetlen emberi kibontakozás egyetlen biztos reménye. A konstruktív művészet higgadt, kritikai szemmel látja a legapróbb gyári részletmunkának is a kommunista társadalomban ént, közösséget tápláló, egységes erejét és magasodó perspektíváját. És ennek a perspektívának, a fölemelkedés biztos jövőjének tudatában lett a konstruktív művészet a kollektív civilizáció és a civilizációba ágyazott kollektív kulturális élet, a munka és öröm hirdetője. Mert tudja, hogy ennek a munkának az öröms hirdetésében minden erkölcs és minden emberszabadítás, minden kollektivitás benne van. Benne van, holott az agitáció mérnöki pontossággal készülő geometriai egyenesek és görbék alakjában történik. Benne van, holott a konstruktív művészet alkotásaiban nem látni egyetlen fölszabadult proletár realizisztikus képét sem, nemhogy a proletárok millióit. De a konstruktív művészet minden lényeges alkotásában a szétpattanásig ott feszül az architektúra és a valóságos térben géperővel végzett szabad dinamikus funkciók akarata. A világnézeti összegezés hatalmas kiáltásai lappanganak tehát a konstruktív művészet ma még tárgyatlan, mert gazdasági és hatalmi okokból a reális térben és monumentális méretekben egyelőre megvalósíthatatlan építkezési formarendszerében. Igaz: A konstruktív művészet világnézete túl van az osztályharc

politikai és gazdasági illusztrálásán. Túl van a polgársággal való leszámolás heroikus vagy veszteségeket sirató líráján. Művelői vállalják a harcot, de forradalmi akaratukat nem a harci emlékek ujjarágásával, hanem az osztályharc céljának tudatával tartják ébren. Semmi közösségük nincsen a polgári világnézettel és a polgári világnézettel dialektikusan még ma is összekapaszkodó ideológiákkal. Ezért vethették el maguktól a polgári művészet utolsó formacsökevényét is, az egyéni látószög és a megszolgált egyéni eredményesség realiztikus hajlamait, romantikus álmögörseit és agyonvedlett klasszikus idealizmusát. Ezért fordul teljes erejével a kultúra és civilizáció alkotó munkában égyesült jövője, a kommunizmus egyetemes életkonstrukciója felé.

A kommunista munkát és egyben etikát hirdetni akaró művészet nem is tehet egyebet, minthogy a konstrukció gondolatát mutassa meg lehető legtisztább, legáltalánosabb és leghódítóbb erejében. A térbe vetített konstruktív gondolat azonban nem egyéb, mint anyagoknak statikus vagy dinamikus funkciók céljából komplex formái rendszerré való megmunkálása. A legagitatívabb szándéku kommunista etikai tanításnak is csak egy útja van tehát: a konstrukció tökéletes formái megoldása. Viszont, mivel a munkában nyilvánuló erkölcsi tett semmi egyéb, mint a beszédesebb értelemben vett anyagnak konstruktív megformálása, a tisztán formai megoldással törődő konstruktív művészet egyben akaratlanul is a kommunista etikát példázza.

Mindegy, hogy a művészet ma a kommunizmus munkás étoszának keltegetését tudja-e önmagában, vagy az anyag konstruktív és dinamikus formára való támasztásának problémáját. Mind a két tudat önkéntelenül is egy irányban hat: A jövőendő kollektívum útját egyengeti, a kommunista civilizáció és kultúra komplexumának egész szélességében.

Kállai Ernő

I.

A napos oldalon fekszik a szived
és én hiába sirom ki eléd a kétépés állatot:
tükrörje vagy képemnek.
Benned senyvednek a nagyosontú diáklányok is.
Mert meghalt az egérke
erő erő egérke
a 38-évesek templomában,
mikor a máriák szeplőtlenül ejtették ki vágyukat
és átszántották a vért a zsoldárok tubarózsáiban.
Ezen: akkor loholtunk fel a kék üvegtorony peremén
százszor mondtuk testvérem —
Az istenre mutattál aki
aládágyazta az éjszakát:
anyák sírod mellett virrasztottak.
A patak kavicsai mosolyogtak ágyékodon
én akkor leültem a házunk küszöbére
és 20 évig bámultam a homokot
láttam asszonyom tisztaszagu tomporát
jöttem én a sárga szájjammal
aki beborította a munkátlis ablakot
most nagyon félünk néha nevetünk.
Es nem tudom merre mentek el a többiek.

ÜVÖLTÉS

Ljubomir Micić

(S. H. S.)

Költők

Föltötetek magasan aviónok cirkálnak
Rádiotelefonok legyőztek pettyhűdt rimeket
Hej ismeretlen gyermekek
Villamos tejet inni jót tesz
Fanatikusok
Millió zászlóvivő menetel
Tam—TAM—Tam—TAM
Vörös páncélgépkocsik robognak
MOSZKVA-PARIS
Vigyázat a hirre,
Megizmosult föld bűnös fiait
TEREMTSETEK
Szavaitok üres tömegfrázisok
Agygépfegyverek süvöltének
Tak-Tak-Tak-Tak
ÉSZAKI SARK
Átlönnék párolgós agyvelőket
Örjögve szitkozódtok a térben
Véres felkelés
Miért nem üvöltök hősi üvöltést
FÖLD METAKOZMOSZ
Üvöltés Üvöltés Üvöltés
Üvöltés Üvöltés Üvöltés
Üvöltés Üvöltés Üvöltés

Az új művészek és a Prolétkult

1. Tömeg = lényegi tulajdonságaiban egyező anyagok egysége. Víz-tömeg, embertömeg, proletártömeg, forradalmi tömeg. De soha se tömeg a víz és tűz, a proletárok és bányabárok gyülekezete együtt.

A tömeg akcióképességét az határozza meg, milyen percentben egyezők az öt kitevő anyagok lényegi tulajdonságai. Ember-tömegről beszélünk: milyen mértékben vannak meg a közös érdekek.

A forradalmak első szakaszában a helyzet-adta önmagukért való közös érdekek alkotják meg az egységet (azaz: teszik tömeggé a materiát) és állítják aktivitásba az energiákat. Ez a forradalom romantikus korszaka.

Ha a forradalmi energiák nem voltak elég erősek ahhoz, hogy az önmagukért való közös érdekeket realizálják, a forradalom időlegesen megbukott és következik a második periódus. Ez pedig: a tömeg bomlása és egy új tömegakarát fokozatos kiépítése. Amikor a helyzet nem adja meg a közös érdekeket (pontosabban: amikor a helyzet látszólag egyre inkább szétválasztja a közös érdekeket, azáltal, hogy különböző érdekek elé állítja a tömeg egyes elemeit vagy csoportjait) az új tömegakarát megteremtése: az egyéni érdekeken keresztül összetalálkozó közös érdekek megteremtése. A romantikus periódus után ez a realitás periódusa. A forradalom közös érdekei a mai helyzetben a metafizika felé tolódtak el. A dolgozó egyedek mesterségesen szétválasztott egyéni érdeke az a realitás, amelyben megmutathatom és megteremthetem a közös érdekeket, amit a közösség irányába terelhetek.

Az út: az érdekek tudatosítása, az érdekek kiválasztásának irányítása, az érdek-körök kitágítása — gazdasági és ideológiai területen egyaránt.

Mind a két munka elvégzésére szervezetre van szükség. Az egyiket végzi a politikai párt és (napi vonatkozásaiban) a szakszervezet — a másikat a Prolétkult.

2. A Prolétkult lenne az a szerv, amely az elnyomatásból a saját osztálydiktatúráján keresztül az osztálymentességhez feltörekvő ember kulturáját készíti elő. A „Prolétkult” realitás, erőttöbblet, amelyet be lehet és be kell állítani a forradalom munkájába és amelynek, hogy ezt a munkát, minél több plusszal, el is végezhesse, a megadott anyagi lehetőségeken kívül, meg kell adni az etikus integritást.

Az orosz forradalomban a Prolétkultot olyan kulturszervnek szánták, mint amilyen politikai szerv a kommunista párt, vagy gazdasági szerv a szakszervezet. A párt forradalmi szerv. A Prolétkult indulása: forradalmi kulturszerv megteremtése. Célja csak ez lehet: a régi esztétikus értékelések lerombolásán keresztül megteremteni a kor új értékeit — azaz: tudatosítani ideológiai területen, az ember közösségbe vivő érdekeit — kitermelni az új összeállásba szerveződött kor etikus maximumát s ezt a maximumot felhasználni a tömegeket kitevő egyének pszichéjének átalakításához.

A Prolétkult hivatalos álláspontja azonban más volt. Nehány idézet: „A Közoktatásügyi Népbiztosság szilárdan vallja, hogy neki kötelessége megmenteni a múlt művészi értékeit.” (Lunacsarszkij, „Kultura Teatra” I. é. I. sz.) „Minden formát meg lehet tölteni kommunista tartalommal” tehát a „kísérletre és gyakorlatra kell rábízni annak eldöntését, melyik irány áll legközelebb a tömegekhez.” (Krpsszkaja, kongresszusi beszéd) „A proletariátusnak művészi alkotásaiban, kritikával, fel kell használni ugy az akadémikus, mint, a legujabb irányokat.” (Határozat) Viszont: „a Prolétkult kemény küzdelmet indít a kubizmus, futurizmus és a polgári művészetek egyéb beteg formái ellen.” (A proletár-művészek határozata az 1920. okt. kongresszuson.) Végül: „Nem minden régi művészet burzsoáművészet s a burzsoáművészetben nem minden rossz.” (Lunacsarszkij, Vitaestély 1918. dec. 29. Petrográd, Lassale terem.)

Tehát: forradalmiság helyett — megalkuvás. Mégpedig nem a cél érdekében hanem (— ha behatóbban vizsgáljuk ezeket a harcokat —) a hatalom érdekében.

3. „Míg a proletariátus, mint osztály, organizálódik, a régi művészet a „szép” elméletével ugyanakkor dezorganizálja a szervezkedő osztályt.” (Brik, Iszkuszivo Kommunizma 1919.) Míg a gazdasági forradalom háborúkon, éhségen és kemény diplomáciai sakhuzásokon keresztül verekszi magát céljai kiteljesítése és eredményei konszolidálása felé; amikor ott következetesen igyekeznek érvényesíteni az elvet, hogy „jó az, ami a forradalmi osztály szempontjából hasznos” — a kultura forradalmának szervében az előző osztály fegyvereivel folyik a harc, az előző osztály szépértékelésének megvédéséért — a korhoz legközelebb álló kulturproduktumok ellen is.

4. És ez nagyjában, így van mindenütt. Az új művészek pedig, akik téves vagy kevesbbé téves, igaz vagy kevesbbé igaz produktumaikat mégis csak a forradalmi korszak általuk magukat tudatosított maximumából dadogják ki, akik az előző eredmények analízisén, az előző osztály-tendenciák, „egyetemes”, humanista és egyéb szölamok tagadásán keresztül, mégis csak elérkeztek (nem csak gyomrukkal, hanem szemekkel is) a mához — ezek az új művészek szervezetlenül, csoportok műhelylehetőségeire korlátozottan, állnak, dolgoznak, vagy nem dolgozhatnak, verekednek, vagy marakodnak.

5. Pedig a munkalehetőségek legbiztosabb bázisa, a szervezet, készen áll.

A Proletkult.

Az új lehetőség, ahonnan a régi lehetőségek továbbfejlesztésének kísérletei, a régi formák újratöltőgetései, kiszorították az új lehetőségek kísérleteit.

Pedig, ha bármerre magyarázgatunk is, a szervezet célja végeredményben mégis csak az, hogy a művészet lehetőségeinek a dolgozók számára való kisajátításával, megteremtse az új művészet lényegét, amely egy annak formájával — azaz, hogy megteremtse, tudatosítsa, irányba vezesse a dolgozó ember művészetét is teremtő emberi lényegét: a gazdasági és ideológiai közösség felé törő érdekeket, testi és lelki igényességet. Erre pedig minden eszköz alkalmasabb, mint a nyárspolgári szentimentalizmus altatgató szép-értékelése, még ha ez a „szép“ vörösrre van is átfestve.

A Proletkult igazi hivatását tehát kizárólag a kor nyelvén szóló, a kor tényeit demonstráló új művészek teljesíthetik be. Tegnap: akik romboltak; ma: akik építeni akarnak. Még akkor is, ha építeni akarásukban még mindig van szükségszerű rombolás. Még akkor is, ha a nagytömeg egyelőre értelmetlenül áll is akarásaikkal szemben. Ők a kort demonstrálják. A tömeg ideológiájával még nem ért el a saját korához. Viszont ők még nem hallgathatnak el csak azért, mert a tömeg még nem érkezett el mai önmagához, — és ismét viszont: a Proletkult, az építő szervezet, az új művészek munkája mellett kell, hogy megtalálja a legpraktikusabb formáit annak az ugyanolyan fontos munkának is, amely a tömeget elvezeti korába. (Ezek a formák azonban nem a polgári „értékelések“ külső átfestései lehetnek.) A két munkának egymás mellett és nem egymás ellen kell haladnia. A tömeg holnap a maga eredményeinek fogja felismerni az új művészek mai „elátkozott“ (Lunacsarszkij, Zsiznylszkusztva 1922.) eredményeit — bár az új művészek holnap már ismét tovább lendülhetnek a holnappal. — Erre nézve gyakorlati példákat is tudnék mondani a Proletkult munkájából. —)

A két — vagy ha úgy szükséges: három, négy — munkafolyamat kiegészíti egymást. Minek tehát letagadni ezt, minnek a felépítésében nagyszerű és hasznosítható kész szervezetet egyetlen munka-folyamat számára lefoglalni, minnek a „fontosabb“ vagy „kevésbé fontos“ terméketlen problémáját hajtogatni, a mi a kor fontos bármelyik is csak abban a pillanatban lesz, amikor valóban csinálják és azt csinálják — ha pedig csinálják, mindenik egyformán fontos, mert egyformán része az egésznek

6. Az egész: a Proletkult.

Vagy legalább is egészségre kellene tenni.

Nem a Proletkult érdekében. A forradalom érdekében.

Mácza János

A haladó művészek első nemzetközi kongresszusa

Düsseldorf, 1922 május 29–31

Theodor Däubler, Elsa Lasker-Schüler, Herbert Eulenberg, Oskar Kokoschka, Christian Rohlfis, Romain Rolland, Wassily Kandinsky, Hans Ryner, Edouard Dujardin, Marcel Millet, Tristan Rémy, Marek Schwarz, Marcel Sauvage, Paul Jamatty, Prampolini, Pierre Creixant, Henri Poulaille, Maurice Wulleis, Pierre Larivière, Josef Quesnel, Germain Delatons, Stanislaw Kubicki, A. Feder, Jankel Adler és Arthur Fischer, mint kezdeményezők összehívására 1922 május 29. – 31. én Düsseldoriban összéült a „Haladó Művészek“ első nemzetközi kongresszusa. Az összehívóknak, amint azt az aláírt névsorból is láthatjuk, egy, a világháború által nemzeti és faji részleteire szakított, művész-munkaközösség újra megteremtése volt a céljuk. Egy közösség meg-

teremtése politikai és világszemléleti megkülönböztetés nélkül, anélkül hogy az egyesület tagjai tekintettel lennének egymás emberi céljára. A kongresszuson, mint ellenzék, a szocialista világszemléletű művészek több csoportja is megjelent s mint az előre látható volt, az előkelő gyűlékezet minden különösebb eredmény nélkül fejezte be tanácskozásait. Az egész csak arra volt jó, hogy a világ új alkotói ettől az át nem gondolt, heterogén próbálkozástól is serkentve, végérvényesen hozzá lássanak a forradalmi alkotó erők összehívásához. A kongresszuson elhangzott komolyabb felszólások közül a „De Stijl“ nyomán és Gáspár Endre fordításában alább közlünk néhányat:

A Szintetikus művészcsoport proklamációja a kongresszus tárgykörébe nem tartozó kérdésekről

Ellene vagyunk a tárgyaltan, de meg annak a tárgyalt művészetnek is, mely porondjaul szolgál ama lámpont nélküli és organizálatlan individualizmusnak, mely az észre és intuícióna bizza magát, az öntudatos munkát elutasítja és a szemlélőnek nem nyújt egyebet az alkotó kusza hangulatainak kakotoniájánál.

Az észre és intuición mint az alkotás forrásai jelentkeznek, de az alkotás jelensége sohasem lesz természetes emberi működés, ha organizált és konstruáló gondolat látja át.

Viszont miután a művészetnek az a feladata, hogy az egyéniséget, mint végleges lezártaságot a legnagyobb helyességgel kifejezésre juttassa, el kell fogadni azt, hogy az individualizmus

nélkülözhetetlen. Minden művészi munka, melytől ezt az erőt elveszik, pusztá manifesztáció, melynek élettartama néhány év alatt kimerül.

Ellene vagyunk azoknak a művészeknek, akik a művészetben egy „magasat“ és egy „alsóbbrendűt“ (l'art populaire) különböztetnek meg, mert mi ebben a szentimentális aggszüz romantikáját látjuk, aki bámulva nézi a holdat és egy rózsát.

Mi a tisztán alkotó tárgyaltan művészetet analitikusan oktató kirándulásnak tartjuk, minthogy csak fejlesztő művészet, nem pedig a teljesülés művésze.

A művészek, akik benne a teljesülés művészetét (magas művészetet) látják, kikerülhetlenül beleesnek a dekorativságba.

— vagy a képzőművészet törvényi határain túllépni iparkodnak, ha ugyan nem merülnek bele az amerikai építmények oktalan és céltalan megálmódásaiba, melyek voltaképpen csak eltorzult képzelődései olyan embereknek, akiket érettebb korban Wells regényei ragadnak magukkal. A képek abban az értelemben kell géphez hasonlítania, hogy valamint ez utóbbi az utilitarisztikus ritmus alapelve szerint organizálódik, azonképen a képek is az esztétika nem kevésbé célszerű ritmusa szerint kell megszerveződni.

Ellene vagyunk annak, hogy a „kollektív művészet” elnevezést a radikális művészetre alkalmazzák.

Ennek a megjelölésnek indoklásául utalhatunk a feltételezett gondolkodásra és az érzések kevertségére, ami körülbelül annyit jelentene, mintha az orvostudományt burzsoá-, a filozófiát szociális ügynek minősítenék. De amint a szocializmus a jelenlegi társadalomban csak mint a kritikai munka módszere jelentkezik, úgy a kollektívizmus doktrínája munkára való ösztönzést képez. A szocializmus szempontjából, mely a jelen társadalmi organizmus, mely lényegileg kritika, az új társadalmat mint a réginek feltételező cél, feltételező jutalom, az aktivitás oka. A szocializmus, mely lényegileg kritika, az új társadalmat mint a réginek megjavított kiadását fogja fel; de a gyakorlatban, mint az európai materialisztikus kultúra létrehozta jelenség, reális megvalósulásában csak az európai kultúra maximális feszültsége lesz.

A filozófiának, tudománynak és művészetnek nem lehetnek hátorozott céljai, mert céljaik csak a saját belső mozgásukban állanak; a jövő, melyet megnyitnak és alkotnak, csak egy individuumnak, egy kozmoszbeli egységnek megváltozásával formulázható.

Ebben az értelemben a radikális művészet egyszerűen a jövő művészete, amennyiben ezt a jövőt alkotja, a jövő művészete, mely új és szélesebb szellemi lehetőségeken és szintetikus alapon, nem pedig analitikus ismereteken fog felépülni.

Ugy találjuk, hogy a szocializmus jogán való gondolkodás a festőnek, mint magánembernek szintén jogában áll, de nem áll jogában mint gondolkodónak az esztétikai alkotás területén. Ellenkező esetben ez a feladatok megszületésére, elkerülhetetlen konvenciókra, szofizmákra és pártszellemre vezetne, mely az egyén teremtő erejét mindig és mindenütt taktikai kapcsok közé fogja ékelni.

Továbbá, a kollektív művészet képviselői ezt a művészetet olyaténképen művelik, mint amely a nézőt aktíve magával viszi és az ebben a formájában nyilván az „önálló művészet” szétbontását célozza.

Mi a magunk részéről úgy találjuk, hogy a művészetnek épügy mint a tudománynak, önálló diszciplinának kell maradnia.

Megengedjük, hogy előbb-utóbb lehetséges lesz a sommás aktív művészet megvalósítása az önálló művészet határain kívül.

Deklaráció a haladó művészek első düsseldorfi kongresszusához.

I. A „Gegenstand-Objet” című folyóirat képviselője vagyok, mely egy internacionális érület szécsőve és az új művészet csaknem minden országbeli vezetőit egyesíti.

II. Ezt az érületet az a törekvés jellemzi, hogy elutasítja a szubjektív vizionárus világszemléletet és az általános reálist építi fel.

III. Annak, hogy az érület nemzetközi, az a tény szolgál igazolásául, hogy Oroszországban a teljes elzártság hétesztendő szakaszában ugyanazok a problémák vetődtek fel, melyeket nyugati barátaink tűztek maguk elé, anélkül, hogy egymásról tudunk volna. Oroszországban egy kemény, de eredményes küzdelemben megtettük az első kísérletet az új művészetnek széles társadalmi és állami méretekben való megvalósítására.

IV. Ezenközben megtanultuk, hogy a művészeti haladás csak olyan társadalomban lehetséges, mely nagy egészében új szerveződési formák felé halad.

V. Haladás alatt itt azt értjük, hogy a művészet megszabadul attól a hivatásától, hogy cícoma, dekoráció legyen kevesek lelkének felderítésére. Ez a haladás abban áll, hogy bebizonyítást és magyarázatot nyerjen, miszerint az alkotás minden embernek joga. Ezért nincsen semmi közünk azokhoz, akik kolostorba zárt barátok módjára istentiszteletet üznek a művészettel.

VI. Az új művészet nem szubjektív, hanem általános bázison épül fel, mely tudományserűen megállapító és természetéhez

Ennek indoklására felhozzuk, hogy egy csapat festő, aki egy darabig velünk együtt az analitikus felbontás munkájával foglalkozott, ezt a tárgyrombolás munkájának fogta fel.

A részritmus (vagyis a mozgás) tanulmányozása alapján ezt mint a kép határain kívüli mozgást fogták fel, minthogy lényegét illetőleg még a képen tökéletlen mozgás volt; a kép konstrukcióját mint általánosságban való konstrukciót és a művészeti ismeretek megszerzését mint bizonyos praxis előkészületét használták.

Unatkozó gimnazisták módjára elhatározták, hogy a tanulás célja egy mérnöki, építész vagy doktori diploma elnyerésében és nem magában a tudományban keresendő s ennél fogva ipari dilettantizmusba hullottak, mely nemcsak a művészeknek, hanem a konstruktórnak is önmegsemmisítésére vezet, minthogy a megfelelő technikai ismereteket minden valószínűség szerint csak a reménytelen egység stádiumában nyerik el.

Továbbá ugyancsak a tárgyatlan konstrukció folytán, melyet nem analízisnek, hanem szintézisnek fogtak fel a képen, teljességgel szétörték a kapcsolatot a világ és az egyén között s míg az új esztétikai hatások befolyását elvesztették, ismételn kezdték magukat és a művészetet immár csak zenei kellemséggé változtatták, melynek idővel tényleg elkerülhetetlenül meg kellett volna valósulnia, ami ismételt bizonyítéka annak, hogy mindezen esetekben dekoratív művészettel van dolgunk, mely mindig azt a törekvést mutatja, hogy kilépjen az esztétikai gondolkodás határainból és valamely más tartalmat rejtjen.

Mindezen esetekben nincsen egyébbel dolgunk, mint egy csapat festő direkt vagy indirekt vallomásával, akik az analitikus munka számos esztendeje után rájöttek arra, hogy a szintetikus munka a legtöbb ellenállás útján, vagyis a tiszta művészetben lehetetlen és ezért előnyben részesítették a legkisebb ellenállás útját — miközben nem ők vitték a művészetet, hanem az vitte őket, mint hegyről aláforduló hólabdákat.

Ezért állítjuk mi teljes határozottsággal, hogy minden esetben és minden beszélgetésben a kollektív vagy problematikus művészetről, valahányszor a festészeti szintézisről és nem az analízisről van szó, utilitarisztikus tárgyak előállításának művészetével van dolgunk, itt tehát a művészet hátvédjéről és nem rohamcsapatáról van szó, vagyis a radikális művészet kezdődő eláltalánosodásáról, mely abban a pillanatban megy végbe, mikor az iparművészeti vagy dekoratív művészet alakjában hatol be a művészetbe és közeledik az elismertetéshez.

A tiszta esztétikai gondolat mozgalmak csak a radikális művészet értékeinek újrahatározása útján mehet végbe, az individuális meghatározás, a tiszta művészeti kultúra útján és nagy egészében ugyanazon az uton, melyen a tiszta tudományos gondolat is halad — a kozmoszsal vívott harc útján, mert nem az iparművészet, hanem a tiszta művészet és a filozófikus gondolkodás az, aminek nem az élet külső megszervezésével, hanem az egyéni princípiumaival van dolga.

A szyntetikus-csoport nevében

Iwan Puni, Karl Zalit, Arnold Dzirkal.

képet konstruktív. Nemcsak az ugynevezett tiszta művészet képviselőit egyesíti magában, hanem mindazokat, akik az új kultúra előőrsei. A művész, a tudós, a mérnök a munkás édestestvére.

VII. Az új művészetet ma époló kevéső értik meg, mint máskor és pedig nemcsak a társadalom, hanem — és ez a legveszélyesebb — azok sem, akik haladó művészeknek nevezik magukat.

VIII. Hogy ezen állapot ellen harcolhassunk, szükség van egy egyesülésre, mely gazdasági erővé alakul ki. Csak ez a harc az, ami bennünket egyesít. Ha csupán néhány magát művészeknek nevező ember materiális érdekeit akarjuk védelmezni, nincs szükségünk extraimóra. Hiszen vannak nemzetközi festő-, mázólo- és cínfestő szakszervezeteink, hivatalosan ezekhez tartozunk.

IX. A haladó művészek Internacionáléját olybá tekintjük, mint az új kultúra harcossáinak erődjét. Itt kell, legyőzni a művészet régi megjelenési formáit. Itt kell megtalálni kollektíve azt az utat, melyen az alkotó produktuma viszonyba hozható az összességgel.

A „Tárgy” szerkesztősége:

El. Lissitzky

Elie Ehrenburg

Nyilatkozat.

felolvasatott a haladó művészek internacionáléjának düsseldorfi kongresszusán.

Mint a svájci, skandináv, román és német konstruktív művészcsoporthoz képviselője, az általános elveket illetőleg egyetérték az előttem szóló Lissitzkyvel.

A munka, melyet itt mint Internacionále végezni akarunk, ugyanazon problémák elé állít bennünket, melyeknek megoldására mint egyes művészek törekszünk. — Mi saját individuális problémánkon túl elérkeztünk ahhoz, hogy objektív problémát tűzzünk magunk elé a művészetben. Ez a célkitűzés közös feladatra egyesít bennünket. Ez a feladat (a művészet elemeinek tudományos vizsgálatán túl) odáig viszi, hogy mást akarjunk, mint csak jobb képet, jobb plasztikát: realitást akarunk.

Ahhoz az életérzéshez képest, mely abban hagyta velünk az impresszionizmust, a réginek további eltűrését, reálisan megalkotni, építeni, tanítani akarjuk az újat.

Azt reméltük, hogy az Internacionáléban megtaláljuk azt a szellemet. Ebből a szellemből kellett volna megszületnie a lökőerőnek, mely szükséges ahhoz, hogy a gazdasági problémát egész terjedelmében és összefüggésében megismerjük és megoldjuk.

Aki az Internacionálét gazdasági oldaláról akarja felépíteni, az félreérti az Internacionálé szükségességét. Az Internacionálénak nem csak az a feladata, hogy tagjait elhartsa, hanem az is, hogy önmagából dokumentáljon és teremtsen egy új állapotot, hogy ez állapot elérhetésének előfeltételeit testvériesen, kollektíve, abban az értelemben vegye fontolóra, hogy szükségképpen minden erőre szükség van egy olyanmire szükségelt új életmóv megteremtésére.

Ez volna az egyik feladat.

De ez a megteremtés nem történhetik olyan állásponton, melyen mindenki a maga privát-kívánságát akarja a nagy közösség keretében megvalósítva látni. Előbb el kell érkeznünk annak beállításához, hogy ez a teremtés csak egy emberesedés produkuma, mely az egyéni lélekélmény megörökítéséről lemond.

A kongresszus nem adja bizonyítékát annak, hogy a többség osztja ezt az álláspontot, sem a vita módjában, sem mindabban, mit Önök az Internacionálétől elvárnak.

Már most feltéve, hogy elvileg egyetértenénk, mi volna aendő? Hogyan termékenyíthetnénk meg az Internacionálé gondolatát?

Mint munkaközösség!

Magunknak tűzünk ki problémákat: a házat, a teret, a sikot, a színt stb. Már most mindenki csak azt fogja megvédeni munkái közül, ami objektíve megállja helyét, problémát old meg, mert olyan emberek kritikájának lesz alávetve, akik ismerik az elemeket és használni akarják azokat; ez már személyes érdeklődést igényel. Ha építeni akarok, megbízható elemekre van szükségem. Értéktelen, ami nem tisztázza objektíve azt, aminek a munkában tisztázódnia kell, mert nem arról van szó, hogy csak együttérezzenek, hanem mindenekelőtt, hogy egyet is értsenek velünk.

Önök azon az állásponton vannak, hogy válasszunk kiállításokat, folyóiratokat, kongresszusokat gazdasági reorganizációnk orgánumiul; de ha már egyszer eljutottunk addig, hogy kollektíve dolgozunk és működünk, akkor már nem lavírozunk két olyan társadalom között, melyek egyikének ránk semmi szüksége, másika pedig még nem létezik, hanem a mai világot formáljuk át, mert céltudatos voltunkban akkora erő rejlik, hogy ma még magunk sem érezzük.

Düsseldorf, 1922 május 30.-án.

A romániai, svájci, skandináv, németországi konstruktivista csoportok nevében:

Hans Richter

(Braumann, Viking Eggeling, Janco nevében is.)

A hollandi Stijl-csoport beszámolója.

I. A hollandi Stijl-csoport nevében szólok fel, melyet annak szüksége hozott létre, hogy le kell vonni a modern művészet konzekvenciáit, vagyis általános problémákat kell megoldani a gyakorlatban.

II. A mi célunk az építés, vagyis eszközeinek egységé szervezése (alkotás).

III. Ez az egység csak a kifejezési eszközökben megnyilatkozó szubjektív önkény elnyomása által érhető el.

IV. A formák minden szubjektív kiválasztását feladuk és előkészítjük egy objektív univerzális alkotóeszköz használatát.

V. Haladó művészeknek azokat nevezzük, akik az új művészeti gondolat e konzekvenciáitól nem félnek.

VI. Hollandia haladó művészei kezdettől fogva internacionális álláspontra helyezkedtek, már a világháború folyamán is.

VII. Az internacionális beállítás önként következett munkánk fejlődéséből. Tehát a gyakorlatból nőtt. Más országbeli haladó művészek fejlődése ugyanezeket a szükségszerűségeket eredményezte.

VIII. Első 1918. évi kiáltványunk már abból a bizonyosságból született meg, hogy minden országban azonos problémák fejlődnek ki (ugy a tudományban, mint a technikában, a plasztikában, a festészetben, zenében, stb.).

IX. Említett első kiáltványunkban már kifejezést adtunk annak, hogy az új korszak az univerzális és individuális elemek egyszintbe hozását rejti s hogy világháború indult meg szellemi téren az individualizmus és az önkény ellen, melynek a „De Stijl” organumává akar szegődni.

X. Ezt a manifesztumot különböző alkotómunkások, festők, építészek, szobrászok és költők közös érzülete hozta létre és minden országban visszhangot talált. Ebből bizonyossá vált az internacionális szervezkedés kivihetősége és szüksége. Azért jöttem ide, hogy gyakorlatilag is részt vegyek ebben a szervezkedésben.

Düsseldorf, 1922 május 30.-án.

Theo van Doesburg

A „Stijl” követelései:

1. A kiállítások megszüntetése. Demonstrációs termék az összmunka számára. (Taps.)

2. Internacionális eszmecsere az alkotás problémáiról.

3. Egyvonalu univerzális alkotási eszköz kifejlesztése az összes művészetek számára.

4. Az élet és művészet elválasztásának megszűnése (a művészet életté lesz). (Taps.)

5. A művész és ember kettősségének megszűnése.

Nyilatkozat,

felolvasatott a konstruktivisták nemzetközi irakciója a haladó művészek első nemzetközi kongresszusán.

Avval a szilárd elhatározással jöttünk ide, hogy Internacionálét alakítsunk. Közben a következők tűntek ki.

Az Unió.

Mi.

I. Az unió alapítási felhívása a szervezés alapjául „nemzetközi szellemek meleg, eleven kölcsönösséget” jelöli meg.

II. Az Unió nincsen tisztában saját céljával: nem tudja, hogy gazdasági érdekek képviselőjére szolgáló szakszervezetet hozzon-e létre, vagy egy gazdasági apparátust bizonyos kulturális érdekek keresztülvitelére.

III. Hiányzik a „haladó művész” fogalmának definíciója. Az ez irányú kérdéseket a tárgyalás folyamán avval az indokolással utasították el, hogy az a mód, melyben valaki a művészet problémáival szemben áll, saját személyes ügye.

IV. Az Unió, mint az az alapítási kiáltványból kitűnik, egész sor vállalkozást vett tervbe, mely lényegileg a kép-

I. A jószándék nem program s így nem is szolgálhat egy szervezkedés alapjául, annál kevésbbé, mert a jó akarat abban a pillanatban mond csüörtörtököt, mikor a kongresszuson belül az ellenzékkel szemben valóságga kellene válnia.

II. Mi tisztán látjuk, hogy előbb a művészet problémáival szemben kell bizonyos tekintetben állást foglalni és a gazdasági kérdések csak ezzel kapcsolatban játszanak szerepet.

III. Mi „haladó művész” alatt azt értjük, aki tagadja a szubjektív uralmát a művészetben, harcol ellene és műveit nem lírai önkényre építi, hanem az új alkotás alapelveire, mely az eszközök rendszeres alkalmazása folytán általános-értelmű kifejezést talál.

IV. Mi tagadásba vesszük a mostani műkiállításokat, mint magaziszokat, melyekben kapcsolat nélkül egymás mellé

kiállítások nemzetközi üzemét célozza. Az Unió szándéka ennél fogva az, hogy kereskedelmi kolonizációs politikát üzzön.

állított tárgyakkal üzérkednek. Ma még két társadalom között állunk, melyek egyikének nincs rájuk szüksége, másika pedig még nem jött el; mi tehát a kiállításokat csak annak demonstrálására használjuk, amit realizálni akarunk (vázlatok, tervek, modellek), vagy amit realizáltunk.

a világ realitásával ellentétbe kerül, nem eszköz kozmikus rejtélyek kihüvelyezésére. A művészet ama alkotó energia általános és reális kifejezése, mely az ember haladását organizálja, tehát a művészet az általános munkafolyamat szerszáma.

c) Hogy ezt valósággá fordítsuk át, küzdenünk kell és e küzdelemben szervezeten kell fellépünk. Csak így szabadítható fel a kollektív energia. Így lesz az elvi és a gazdasági szempont egységgé.

A kongresszus eselekedetei beigazolták, hogy az individuális álláspont túlfengéséből folyólag nemzetközi haladó szolidaritás e kongresszus elemeiből nem építhető fel.

Düsseldorf, 1922 május 30.-án.

El. Lissitzky
Hans Richter.

Míndezekből kítünőleg a Haladó Művészek Internacionáléja csak a következő alapon állhat meg:

- A művészet épügy mint a tudomány és technika az általános élet kifejeződési módja.
- Ieszögezzük, hogy a művészet ma már nem álom, mely

Állásfoglalás a „Haladó Művészek” düsseldorfi első kongresszusához

Mi magyarnyelvű aktivista művészek, akik eddigi munkaterületünkről (Magyarországról) három éve előzötten élünk és így anyagi és egyéb kívülről álló technikai akadályok miatt a „Haladó Művészek” düsseldorfi kongresszusán személyesen részt nem vehettünk, az allábbiakban szögezzük le nézeteinket, részben a kongresszust összehívók alapelvei ellen, részben a forradalmi ember alkotó megnyilatkozásainak egy közös és agitatívabb erővonalba segítése mellett.

I.

A „De Stijl” 4. számában közölt beszámolóból megállapítjuk a felfogásnak és törekvésnek mély ellentétét, mely köztünk és a kongresszus összehívói között lenáll. Ok még mindig az „individuuális művész” megkülönböztetett érdekeit hangsúlyozzák, mi pedig az ember reális szemszögéből nézzük az életet, mert tudjuk, az ember, mint egyén, a társadalom összetevő atomja. Az ő alkotása kell, hogy mindenkor a kollektív erők emberének állásfoglaló megnyilatkozása legyen. Ebből következik az is, hogy, mint minden megmondolásunk közben, ugy most is elsődlegesen nem mint művészek — ami sajátos voltunknak csak következménye — hanem, mint emberek szólunk a kongresszus problémáihoz.

Mint emberek azt látjuk, hogy a társadalmi erők mai állása elvesztette élető karakterét. Részben egy elmúlt hierarhikus „közösség” utolsó szétesését látjuk, részben egy hités összetalalkozni akarás első formába-kínlődását szenvedjük. Tehát egy, teljességében meghatározhatatlan átmeneti állapotban vagyunk. Azoknak pedig, akik felismerték a mai életállapotot önmaguk iránti legfontosabb kötelességük, hogy erejükkel minél határozottabban és minél céltudatosabban a vajadásoknak ezt a periódusát a kifejlődés stádiumába segítsek. Csak ez a kötelessége lehet az embernek, mint tudósnak, mint konstruktőrnek és főképen mint művésznek, aki legteljesebben adja meg a körülette lévő világ szintézisét és alkotásaiban az ismétlő, reprodukáló ember előtt a fejlődés legközelebbi állomásait mutatja meg.

Ebből a megmondolásból következőn tehát a tervezett „Unió” megszervezésének gondolatát a maga egészében elvetjük és teljes erőnkkel elősegíteni akarjuk az eljövendő kollektív társadalomban, mint teremő életünk kiteljesedésének egyetlen lehetséges fundamentumában hívő — alkotó szellemek esellekvésben való összetalalkozását.

Es a mi szemszögünkből az alkotásban nincs külön rangosztály, hanem csak egyenértékű és egymásmellé rendelt erők. Ezért egy szervezetnek, amelyik az élet maximális formáját akarja megvalósítani, nem szabad erejét egyes komponensekre — pl. művészetre — szétforgácsolni; hanem minden ma működő alkotó erőt (tudóst, mérnököt, művészt, stb.) koncentrálnia kell.

A magunk részéről tehát nem a „Haladó Művészek” Unióját, hanem a forradalmi világszemléletű alkotók internacionális egyesületét kívánjuk megszínálni.

Az egyesület Címüül: A FORRADALMI VILÁGSZEMLELETÜ ALKOTÓK NEMZETKÖZI SZERVEZETE elnevezést ajánljuk.

A kongresszuson felvetődött művészet-filozófiát és művészet-technikát problémák azonosák a mi problémáinkkal és megoldásukat a döntő pontokban, a „Gegenstand” a Hans Richter és „De Stijl”-csoportok próbalkozásaikhoz hasonlóan gondolkodni is megoldhatóknak.

De az ilyen szervezetnek kell hogy általános és speciális feladatai is legyenek.

Az általános feladatok egyike például az alkotó tendenciák gyakorlati megvalósítása, mégpedig vagy saját kezdeményezésből, vagy magán, vagy állami megbízás teljesítésével; ez a szervezetnek kapitalista üzemekkel való versenyképességét jelentő — természetesen csak azoknak a feladatoknak körében, amelyek jogosságát a mi világszemléletünkön belül elismerjük.

Speciális feladata lehet például: a pedagógia, társadalomtudomány művészi, teoretikus, laboratórium-kísérleti terület stb.

Mi a feladatok részletes tárgyalásánál a szervezet művészeti csoportjának követeléseit formulázzuk. A többi produktív munkások állítsák fel az ő munkaterületük sajátos követeléseit.

Az általános alapelvek figyelembe vételéből következő a konkrét program és munkaeredmények összefüggése.

A művészeti munkaterület: első feladata utalni arra, hogy a művészetnek, mint szubjektív lelki élmények kifejezőeszközének nincsen többé semmi jogosultsága; a mai idők objektív követelményeit kell teljesítenie. Ebből a célból fel kell kutatni a mai életnek a művészet területén még meg nem oldott problémáit. Azután az utat és az eszközöket hogy hogyan oldhatók meg ezek a problémák az új művészek kollektív együttes munkájában.

II.

A FORRADALMI VILÁGSZEMLELETÜ ALKOTÓK NEMZETKÖZI SZERVEZETE-ének felépítését következőképp gondoljuk:

1. Központja: a KEZDEMÉNYEZŐ INTÉZŐ-BIZOTTSÁG.

Tagja minden munkaterületi csoport legalább két delegáltja, akiknek az egész munkakösségre kiterjedő perspektívájuk van.

Feladata: az anyagi és szellemi eszközök összefogása, minden lehetséges anyagcsere biztosítása a legteljesebb kollektivitás és a legmagasabbrendű eredmény érdekében.

Ennek elérésére feladatokat jelöl ki, fogad be és vállal el; munkahelyeket állít; demonstrálja és propagálja az eredményeket (kongresszus, orgánium, előadások, kiállítások stb.)

2. Az egyes MUNKATERÜLETEK KÜLÖN CSOPORTJAI, nemcsak a kezdeményező intéző-bizottság révén, hanem közvetlen érintkezés útján is összefüggnek egymással.

Feladatuk saját munkaterületükre ugyanaz, mint a KIB-nak az egész szervezetre.

A szervezet létrehozásához általunk helyesnek tartott előmunkálatok részletes tervezetét itt nem tartjuk szükségesnek közre adni — a hozzánk világszemléletileg és művészileg közelálló csoportoknak azonban a saját nyelvükre lefordítottan megküldtük.

1922. VII. Wien

a MA aktivista folyóirat munkatársai.

„Ma” havonta egyszer megjelenő aktivista művészeti és társadalmi folyóirat. Szerkeszti: Kassák Lajos. Felelős szerkesztő: Joseph Kalmer. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Wien, XIII., Amalienstraße 26 II. Szlovákiai képviselőnk: Goldbamer Géza Palatinska u. 25.

VIII. évf., 8. szám. Megjelenés dátuma 1922 augusztus 30. — A lap minden cikkéért a szerző felel.

Druck: „Elbemühl” Wien, IX., Berggasse 31. —